

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ С. РУСОВОЇ ТА М. МОНТЕССОРІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У статті розглядаються і аналізуються педагогічні ідеї С. Русової та М. Монтессорі. Автором здійснюється порівняльний аналіз підходів педагогів-новаторів до проблеми виховання, що в значній мірі визначають їхні педагогічні системи в цілому.

Ключові слова: *спадщина, педагоги-новатори, ідеї, виховання, дитина.*

Розглядаючи та аналізуючи педагогічні ідеї С. Русової та М. Монтессорі, здається доцільним, в першу чергу, зупинитися на їхніх підходах до проблем виховання, що в значній мірі визначають їхні педагогічні системи в цілому. Аналізуючи ці підходи, варто окреслити основні цілі, які ставили перед собою педагоги-новатори, адже саме з них випливають головні завдання та шляхи їх розв'язання

В історію України Софія Федорівна Русова ввійшла як відомий громадський діяч, етнограф, історик, письменник, публіцист, автор концепції українського національного дитячого садка, наукових монографій із педагогіки, психології, підручників, програм, педагог – практик, психолог, методист, яка внесла вагомий вклад у розвиток школи і педагогічної думки в Україні у перші десятиліття ХХ ст. поряд із такими відомими педагогами як Я. Ярема, І. Стешко, Я. Чепіга, І. Огієнко.

Сімдесят років ім'я Марії Монтессорі – чудової жінки, педагога з світовим ім'ям, психолога, лікаря було забуто в нашій країні і згадувалося тільки в працях істориків педагогіки.

Видатний італійський педагог-гуманіст Марія Монтессорі створила нову філософію виховання, яка органічно увійшла до гуманістичної педагогіки, сформованою як науковий напрямок ХХ століття.

С. Русова і М. Монтессорі володіли глибокими знаннями вітчизняної та зарубіжної філософії, психології, педагогіки, фізіології у поєднанні з багатим особистим досвідом, а з другого боку, тим, що в основі їхньої діяльності лежали гуманістичні принципи, які мають глибокі традиції в історії української та світової філософсько-педагогічної думки, пов'язаної з іменами Я. Коменського, Й. Песталоцці, Ж. Руссо, Г. Сковороди,

У таблиці нижче подано кількість підлітків у контрольній та експериментальній групі за визначеними рівнями.

Рівень сформованості самоконтролю	Кількісні показники	
	Експериментальна група МОДГО «МСС»	Контрольна група МТ ОНУ ім. І.І. Мечникова
	Кількість %	Кількість %
Високий	6	5
Вище середнього	57	22
Середній	15	55
Нижче середнього	22	28
Низький	-	-

К. Ушинського, Я. Корчака.

Спадщина С. Русової була предметом досліджень О.В. Проскури, Є.І. Коваленко, І.М. Пінчук, В.Ф. Сергєєвої, Н.В. Маліновської та інших науковців, у М. Монтесорі – І.М. Дичківської Т.І. Поніманської, О. Хілтуненко.

Палкий патріот пані С. Русова була переконана, що виховання справжнього громадянина своєї держави потрібно розпочинати з наймолодшого віку, що духовність, національна самосвідомість закладаються в людині з перших років її життя.

Софія Федорівна розробила мету і завдання дошкільного виховання, склала орієнтовну програму роботи з дітьми дошкільного віку, визначила форми і методи організації навчально-виховного процесу.

У працях просвітительки («Дитячий сад на національному ґрунті», «Дошкільне виховання», «Теорія і методика дошкільного виховання» тощо) глибоко висвітлено питання розумового, морального, естетичного, трудового виховання.

Три провідних положення становлять сутність педагогічної теорії М. Монтесорі: виховання має бути вільним; індивідуальним; має спиратися на дані спостереження за дітьми. Саме на цих засадах будувався виховний процес у будинках дитини, організованих видатним педагогом. Техніка монтесорівського методу впливає з природного фізіологічного і психічного розвитку дитини й спрямована на зміцнення її м'язів, виховання почуттів, розвиток мовлення.

«Метод виховання, що ґрунтується на волі дитини, повинен допомогти їй здобути собі цю волю, тобто зменшити тягар соціальних кайданив, що обмежують діяльність дитини», – стверджує М. Монтессорі.

У системі М. Монтессорі С. Русову захоплювало уважне ставлення до “дитячої душі”, яка потребує індивідуалізації виховного процесу, душі, яка “вимагає спокою”. У відповідності з цим, М. Монтессорі визначила ряд вимог до вихователя. Вона писала, що ця робота нелегка, “для неї потрібне особисте природне змагання душі”, а також те, що вихователем має бути людина високої культури та вихованості .

Ідеї С.Ф. Русової про визначальну роль педагога – вихователя (са-дівниці), про необхідність створення умов для набуття педагогом високого рівня загальної, професійної і особливо психологічної культури, про рівень соціально-економічної захищеності як показника ефективності його праці, про значення родинного виховання, зокрема, материнського і батьківського для повноцінного духовного розвитку дитини, про своєрідність виховання і навчання, про гуманізацію й індивідуалізацію роботи з дітьми – це ті питання, які ми ставимо нині і які ставила і вирішувала С.Ф. Русова.

Поради видатного педагога щодо ефективності родинного виховання надзвичайно слухні й на сьогодні. С. Русова визнавала родинне виховання за найкраще: «...найкращим таким керманичем мусить бути рідна мати дитини – природна вихователька своїх дітей, яка інший раз і без наукової підготовки, одним інстинктом вміє читати в дитячій душі і розуміти її». І далі: «...Усі видатні педагоги колишніх часів визнавали родинне нормальне виховання за найкраще, бо в основі його лежить ласка матері».

Відаючи належне ідеї М. Монтессорі про необхідність вільного розвитку дитини, вивчення психо-фізіологічних особливостей, а також фребелівській ідеї про необхідність гармонійного поєднання природи і людини Софія Русова вибудовує свою систему дошкільного виховання на національному ґрунті. Особливої уваги заслуговує її концепція національної системи дошкільного виховання і школи. Висвітлені нею думки щодо провідних засад діяльності національного дитячого садка не втратили актуальності і в наш час. Формуючи завдання естетичного виховання, С. Русова на перше місце виділяє такі: розвиток свідомості; розвиток естетичного смаку до найкращого приймання художніх вражень; виклик почуття краси, вимоги гармонії і в житті, і в душі своїй, і в творах майстрів, і в наших власних творах і вчинках.

Високо оцінюючи роль народного мистецтва в розвитку естетичних

почуттів, С. Русова особливу роль відводила «музикуванню» на різних інструментах, забавам, інсценівкам, різним видам творчої праці. Неоцінена роль в естетичному задоволенні потреб дитини відводиться пісенній творчості, словесним творам, навколишній природі.

Якщо додержуватись твердження старовинного філософа про те, що «ніщо не може бути створено інтелектом, чого не було б раніше в почуттях», то сприйняття дітьми світу звуків відбувається через почуттєве порівняння музики і шумів, які створюють різними рухами, з абсолютною тишею спокою. Вправи в цьому порівнянні сприяють витонченості слуху і формують музичну інтуїцію дитини. Монтессорі називала їх «вправами в тиші», і вони є однією з складових музичного виховання в Монтессорі-дитячому садку. Монтессорі писала, що для музичного виховання більше за інших підходить три музичні інструменти, які повинні мати місце в оточенні дитини: арфа, барабани і дзвіночки.

При розв'язанні проблеми розумового виховання С. Русова була більш схильна до ідеї виховання розуму дитини в процесі природної, активної самостійної діяльності, хоч й не заперечувала й іншої – виховання розуму розвиваючої особистості повинно ґрунтуватися на узагальненому досвіді людства, сконцентрованому в науці, техніці, культурі, мистецтві.

Монтессорі розглядала фізичний та розумовий розвиток дитини тільки у їх взаємодії і досвідом своєї роботи довела, що психічні можливості не можуть розвиватися успішно за відсутності фізичної активності. У своїй книзі «Спраглий розум» вона писала: «...Однією з найбільших помилок наших днів є те, що рух вважається чимось таким, що стоїть обіч вищих функцій організму. Ментальний розвиток тісно пов'язаний із рухом і в певній мірі залежить від нього. Рух – це частина життя особистості, і ніщо не може зупинити його у житті».

Головним завданням морального виховання С. Русова вважала розвиток у дітей високих моральних почуттів, вироблення в них шляхом безпосередньої участі в добрих і корисних справах відповідних моральних навичок і моральної поведінки, а також формування свідомості, стійких моральних переконань.

М. Монтессорі, на думку С. Русової, занадто звужувала межі виховного впливу на дітей, майже зовсім не враховувала соціального принципу виховного процесу, з чим С. Русова також не могла погодитись. М. Монтессорі, як відомо, недооцінювала спільні ігри дітей, хоровий спів, рухливі ігри, екскурсії, проведення свят, що сприяє об'єднанню дітей, утворенню дитячого колективу. «Всі ці хиби, штучність матеріалу однак не зменшують позитивних властивостей системи М. Монтессорі», – зазна-

чала С. Русова, а в іншій праці підкреслила, що "...система Монтессорі може нас дечим не задовольняти, здаватися неповною, але уся вона така суцільна, складена на підставі пильних спостережень над дітьми, через що в ній мало що можна змінити, не попсувавши

Головною метою виховання Софія Русова вважала не подання дитині готових знань, а збудження в неї духовних сил, виявлення самостійності, творчості. Феномен педагогіки Марії Монтессорі полягає у її вірі в природу дитини, в її прагнення виключити будь-який авторитарний тиск на людину, яка формується, в її орієнтації на ідеал вільної, самостійної, активної особистості.

Педагогічна діяльність Софії Русової і Марії Монтессорі надихають на віршований опис їхнього життя.

Монтессорі Марія – діток любила,
Їх вихованню себе присвятила.
Русова Софія – надію плекала,
Щасливий, духовний дітям світ відкривала.
Ідеї їх світлі живуть, проростають
Діточки наші в любові зростають.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дичківська І.М. Марія Монтессорі: теорія і технологія / І.М. Дичківська. Т.І. Понімарська.; Київ. 2006. – 303 с.
2. Зайченко І. Апостол правди і науки: Софія Русова. До дня 150-річчя від дня народження С. Русової. [Електроний ресурс] / І. Зайченко // Режим доступу: <http://sian-ua/info/index.php?>
3. Катіна Л.М. Пророк від педагогіки: життя і діяльність М. Монтессорі / Л.М. Катіна; Ехо землі. – 1998. – №21. – 4-7 с.
4. Москаленко А.О. Софія Русова (1856-1940) /А.О.Москаленко; Освіта України. 1997. – №33. – 7-9 с.
5. Проскура О. Софія Русова / О. Проскура; Педагогічна думка. 2006. – №1. – 16-17 с.
6. Хілтунен О. Практична Монтессорі – педагогіка / О. Хілтунен; Москва, 2005. – 335 с.

Г.С. МИЛЕНИНА

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИДЕИ С.РУСОВОЙ И М.МОНТЕССОРИ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

В статье рассматриваются и анализируются педагогические идеи С. Русовой и М. Монтессори. Автором производится сравнительный анализ подходов педагогов-новаторов к проблеме воспита-

ния, что в значительной мере определяют их педагогические системы в целом.

Ключевые слова: наследие,, педагоги-новаторы, идеи, воспитание, ребенок.

G.S MILENINA

**PEDAGOGICAL IDEAS OF S.RUSSOVA AND M.MONTESSORI:
COMPARATIVE ANALYSIS**

In the article it is considered and analyzed the pedagogical ideas of S.Russova and M.Montessori. The author made the comparative analysis of the approaches of pedagogues-innovators to the problem of upbringing, which define their pedagogical systems in the whole to a certain degree.

The key-words: heritage, pedagogues-innovators, ideas, upbringing, child.